

Översättandets etik

av Mats Svensson

*Ty då de först sågo varandra,
då närmade sig de andra först; då satte sig också
de våra nyfiket under oljeträdet,
men när deras klädnader rört vid varandra
och ingen kunde förstå
den andres tal, då skulle väl uppstått
en tvist, om icke från grenarna
en svalka kommit ner,
som ofta breder ett leende över
de stridandes anleten; och en stund
sågo de stilla upp. Så räckte de kärleksfullt
varandra händerna.*

Friedrich Hölderlin, *Vandringen*¹.

Utgivningen av Jacques Lacans *Psykoanalysens etik*² på svenska innebär ett viktigt steg i uppdateringen av den psykoanalytiska kulturen och nomenklaturen i Sverige³. Arbetet innehåller förutom seminariet om “Psykoanalysens etik” från 1959-60 även den från *Écrits* hämtade uppsatsen “Kant med Sade”, som härstammar från samma tidsperiod och ämneskrets. Inte minst seminarietexten är tillräckligt representativ för Lacans framställningskonst för att det kunde ha inneburit dödsstöten för en lika långvarig som tröttsam propaganda i vårt land mot detta verk av “en av 1900-talets stora intellektuella” (Mikael van Reis). Mer än så, eftersom Lacans föreläsningsstil tillsammans med de angelägna frågor han i seminariet ställer kring den analytiska erfarenhetens förutsättningar

---

¹ Tolkning av Johannes Edfelt, *Bomben och lyran*, Bonniers, Stockholm, 1946.

² Natur & Kultur, Borås, 2000. övers. av Zagorka Zivkovic, Jurgen Reeder och Cecilia Sjöholm; fackgranskning av Françoise Rouqués.

³ Kanske borde man ha avstått från att inkludera “Kant med Sade” i den aktuella publikationen, för att i stället ge den plats i en samlad och kritiskt genomgången utgivning av Lacans *Skrifter* på svenska, som ännu återstår att göra. Dessa “skrifter” kräver bland annat stilistiska överväganden som inte kan sägas ha tillfredsställts i de hittills publicerade svenska översättningarna.

och målsättningar genom denna utgivning blir tillgängliga för ett större antal läsare, framför allt utanför specialisternas krets⁴.

Jag tycker därför att det är synd att man inte har gått till verket med mer kritik och sans när det gäller den så viktiga terminologin på svenska. Redaktionens attityd till denna fråga visar sig i många stycken högst förbryllande. På några obestridligen mycket centrala punkter finner man nämligen egendomligheter som i den läsande allmänhetens intresse kräver en närmare belysning. För att de följande anmärkningarna ska få sina rätta proportioner, är jag emellertid angelägen om att framhålla att den översatta framställningen i stort flyter och fungerar vid läsningen, särskilt seminarietexten, och frånsett de terminologiska svårigheterna har man lyckats ganska väl med sin inte lätta uppgift. I ett verk av kvalitet, som Jacques Lacans seminarium utan tvivel är i sin textetablering av Jacques-Alain Miller⁵, medför budskapet alltid sin egen övertygelse.

Signifiant och signifié

De terminologiska svårigheterna, eller språkförbistringen, tycks särskilt flockas kring det centrala begrepp som Lacan i sin nästan trettioåriga "bokstavliga kommentar" av Freuds verk övertar från lingvistikens, begreppet *signifiant*. Här väljer översättarna märkligt nog att behålla uttrycket på franska, vilket i bestämd form ger "signifianten", i plural "signifianterna". Man undrar varför, särskilt som *signifiant* förutsätter *signifié*, så att man på svenska rent logiskt också måste tala om "signifién" och "signifiéerna". I översättarnas efterskrift finner man till detta ordval på svenska en motivering vars förvirrade och förvirrande mening i skrivande stund förblir förborgad, kompletterad av några förkastade förslag, "betecknare" (antagligen ett försök att direktöversätta engelskans *signifier*), men på franska skulle det motsvara *signifacteur* eller *signifieur* eller något ditåt, och det går ju inte, samt "betydelsebärare" (vilket uppges vara

---

⁴ I denna recension uppehåller jag mig uteslutande vid översättningen och den terminologiska frågan.

⁵ Visserligen med undantag: jag tänker på det olycksaliga seminariet om *Le Transfert* ("Överföringen"), som Jacques-Alain Miller (1991) efter en tids uppehåll i utgivningen av *Le Séminaire* lät publicera myllrande av hårresande felaktigheter. Jfr Catherine Millot, "Lacan au jugé", *L'Infini*, 34 (1991).

att föredra framför det förstnämnda), men det går inte heller, kan jag upplysa om, eftersom *le signifiant* framför allt definieras som det som inte har någon betydelse. I strikt mening: betydelsebärande är endast morfemet (till exempel ordet i lexikonet) i motsats till fonemet, vilket däremot ligger *le signifiant* närmare, såtillvida som det med det senare delar egenskapen att vara betydelselös, det vill säga: betydelseskiljande. Att det betecknande i satsen är betydelseskiljande, inte betydelsebärande, är ett konstaterande av största vikt exempelvis för diskussionen kring tolkningens problematik i psykoanalysen och annorstädes, inte minst såtillvida som det därmed lämnar rum för namngivningens grundläggande funktion i talet, med det markbrytande införandet av den stora Andre i erfarenheten, så att namn och betecknande kan hållas isär ungefär som noll till ett i det "digitala" språket.

Allt detta i teoretiska (eller teorematiska) termer för att läsningen överhuvudtaget ska vara möjlig, det vill säga för att den inte ska bli kriterielös.

Redaktionsmedlemmarna uppför sig här som om de inte kände till den sedan länge väletablerade konventionen att översätta det lingvistiska begreppet *le signifiant* med "det betecknande"⁶. Jag kan härav inte dra någon annan slutsats än att det hos herrarna och damerna finns, på platsen för den adekvata språkvetenskapliga termen, varken mer eller mindre än ett tomrum, något tills vidare osymboliserat, vad vet jag: osymboliserbart, som i så fall, om jag uppfattar saken rätt, i respektive fall skulle vittna om en ganska förbluffande bortträngning eller förnekelse (*Verleugnung*) av grundläggande vetenskapligt gods. Detta är för övrigt inte en helt oväntad effekt av mötet med Lacans text, som just i etikseminariet, och speciellt när den granskar ett arbete av Melanie Klein, uppehåller sig med frågan om tomrummets problematiska betydelse. Och i betraktande av min genomgång av texten kan jag inte se det annorlunda än som ett trots, från översättarnas sida, mot den riktiga läsningen på denna punkt och någonstans en vägran att lära sig något nytt som kommer från ett håll som av något skäl måste ha upplevts som oönskat. I det här fallet invigningen i den grundläggande språkvetenskapliga terminologin. I översättarnas efterskrift antyds att *le signifiant* skulle vara en uppfinning av Lacan, vilket det alls inte är.

---

⁶ Se till exempel lingvisten Bertil Malmbergs förord till den svenska upplagan av Ferdinand de Saussures *Kurs i allmän lingvistik* (1970).

Man kan visserligen med fullt fog säga att Lacans införande av termen i det analytiska talet innebär att själva den betecknande funktionen får en ny status (en “överhöghet” [*suprématie*] över det betecknade, säger han) genom sitt sätt att införlivas med den analytiska erfarenhetens grundläggande referenssystem. Lacans definition av det betecknande som “det som representerar subjektet för ett annat betecknande” är ju för övrigt härledd från Charles Sanders Peirces definition av tecknet som “det som representerar något för någon”, så att man med tillämpning av samma omvändningsförfarande något förenklat också skulle kunna definiera det betecknande som “det som representerar någon för något”.

Men motsatsställningen “betecknande/betecknat” användes redan av stoikerna och sedan av Augustinus (*signans/signatum*; för övrigt den latinska form som lingvisten Roman Jakobson ofta behåller kursivt i sina texter på engelska) i kyrkofaderns berömda och av Jacques Lacan högt skattade föreläsning *De magistro* (“Om läraren”). I den moderna lingvistikens återupplivas detta begreppspar på franska av Ferdinand de Saussure, men för svenska förhållanden är det nog Nikolaj Trubetzkos klassiska *Grundzüge der Phonologie* (1939), utgiven av Roman Jakobson året efter författarens död, som måste bli den centrala referensen. Alldeles i början av detta verk skriver Trubetzkos nämligen (jag ger texten i min svenska översättning, men det underförstås att förhållandena här är desamma i det tyskspråkiga originalet; se nedan):

“Allt som hör språket till, det vill säga såväl talakt som språkformation, har enligt Ferdinand de Saussure två sidor, den betecknande (*le signifiant*) och den betecknade (*le signifié*), så att språk alltid är det betecknades förbindelse med det betecknande, det betecknades och det betecknandes hänsyftning på vartannat.” (originalupplagan, s. 56.)

Det enligt min mening enda möjliga alternativet till att använda Trubetzkos ordval *Bezeichnend/Bezeichnet* är att “latinisera” beteckningarna och skriva “signifikant/signifikat”⁷, så som man på sjuttioalet valde att göra i den tyska

---

⁷ På svenska tillämpas i lingvistisk fackterminologi oftast distinktionen “uttryck/innehåll” i det man följer den danska skolan (Hjelmslev, Brøndal), men denna form är med hänsyn till sammanhanget i Lacans text inte möjlig. Att “latinisera” termerna å andra sidan menar jag dock, med kännedom om vilka konsekvenser detta beslut har fått i översättningen av Freuds

översättningen av Lacans *Écrits*, med det goda skälet att bevara textens kontinuitet med bokstavs-beteckningarna i Lacans formler och scheman. Men uttrycken “signifianten” och “signifién” för *le signifiant* och *le signifié* är ju överhuvudtaget inte någon översättning, utan snarare (särskilt det senare) ett ganska oskönt monster på svenska. Och dessutom riskerar detta osköna övertag av begreppsbruket på franska rent sakligt att avhålla den oinvigde läsaren från att placera in Lacans arbete i en mycket lång språkvetenskaplig tradition, så att dess härkomst inte erkänns. Man har också, betecknande nog, dock utan att något sägs om detta i kommentarerna, undvikit “signifién” i den nu föreliggande Lacanöversättningen. Mitt eget val i detta sammanhang har under en snart tju-goårig, huvudsakligen muntlig undervisning varit att i gammal lärdomstradition behålla de franska förkortningarna intakt för att kunna genomföra ett internationellt bruk, medan man i texten måste översätta termerna till korrekt svenska, även om detta beträffande bokstavs-beteckningarna skulle medföra att bifoga en förklarande not. Det tillgodoser bättre de “betydelseekonomiska principer” som Lacan själv menar måste styra en översättning, så att man slipper bära med sig det främmande språkets störande inflytande genom hela den översatta framställningen och därmed riskera att diskvalificera den i månsynta kritikers ögon. Det handlar här mer än någonsin om angelägenheten att komma till sak, alltså till det som insisterar på att uttala sig i “det omedvetna”, speciellt i varjehanda form av symptom, som en knut av betecknande element. På ett ställe (s. 47), som kan vara värt att uppmärksamma, ser jag att jag har hjälp av någon lymmel i församlingen som tillfälligtvis lämnar “signifianten” åt sitt öde och översätter *la structure signifiante* med “betecknandestrukturen”. Jag skulle visserligen föredra “den betecknande strukturen”, men försöket är lovvärt ändå, såtillvida som det i symptomatisk form visar upp den svårighet jag talar om och som hade kunnat lösas på ett betydligt bättre sätt.

Sammanfattningsvis och enkelt nog måste vi, enligt min mening och följande Trubetzkoj, i Lacanöversättningen röra oss med tecknets uppdelning i betecknande och betecknat, skriva betecknande kedja och betecknande struktur (eller strukturering), och när Lacan skriver *la chaîne des signifiants*, eller an-

---

termer till engelska, inte heller är att rekommendera, särskilt som det inte finns några tvingande skäl till det på svenska. Jfr ovan not 6.

vänder termen utan epitet i plural, så bör vi om behov finns och det gör någon skillnad i kontexten rädda oss med ett litet tillägg: “kedjan av betecknande element”, “de betecknande elementens kedja”, resp. “betecknande element”, “de betecknande elementen”. Den senare formen använder Lacan själv på några ställen i etikseminariet (s. 142, översatt med “signifianter”; s. 228, översatt [felaktigt] med “betydelsebärande element”). Men man kan också, menar jag, utan större olägenhet ställvis skriva “de betecknande”, när termen används i plural vill säga.

Med denna enkla lösning upphör dock inte svårigheterna, men de blir hanterliga, vilket inte kommer att underlåta att visa sig om och när man till svenska ska översätta ytterligare Lacantexter, vare sig det gäller *Écrits* eller *Le Séminaire*. Talets lag undkommer man allra minst i en översättning.

Sens och Signification

På samma sätt måste Gottlob Freges viktiga uppsats *Über Sinn und Bedeutung* (1892)⁸ vara vägledande för vår översättning av termerna *sens* och *signification* hos Lacan. Lacan svek aldrig i troheten mot denna terminologi, såvitt den nämligen avser ett begreppsmässigt bruk, och inte bara en anslutning till det gängse språkbruket. Vi skriver alltså på respektive plats “mening” och “betydelse”⁹. Denna översättning bör dock inte genomföras utan hänsyn till sammanhanget, och det finns talrika ställen hos Lacan där man i gengäld (som översättarna av föreliggande arbete också gör, men inte konsekvent, och framför allt utan någon klar begreppsmässig motivering) bör följa det allmänna språkbruket snarare än den teoretiska nomenklaturen och ibland skriva “innebörd” eller “betydelse” på platsen för *sens*, liksom omvänt (fast ovanligare) “mening” eller “innebörd” för *signification*. Det handlar här om att noga avlyssna textens kontext, så att det av texten framgår (utan tillagda förklaringar)

---

⁸ Finns i en läsvärd svensk översättning, “Om mening och betydelse”, i *Filosofin genom tiderna. 1800-talet*, texter i urval av Konrad Marc-Wogau, Bonniers, Stockholm, 1983, ss. 230-251 (övers. Hans Neijbert).

⁹ Hos Frege finner vi exemplet “morgonstjärnan” och “aftonstjärnan”, som har olika mening, men samma betydelse. När man översätter Freges *Bedeutung* med “referens” eller “denotation” beror det på att framställningen har passerat via engelskans formallogiska raster, medan Lacan mer direkt hänvisar till den tyska begreppsbildningstraditionen.

när det föreligger ett begreppsmässigt bruk. På denna punkt är jag dock tämligen belåten med översättarnas insats och det är på ett relativt fåtal ställen jag har måst sätta ett frågetecken, till exempel när man utan anledning avstår från att översätta *signification* och skriver "signifikation" för "betydelse", eller "signifiera" för "beteckna" eller "betyda". Men det är bara den oheliga "signifianten" som visar sig i en härledd, "symptomatisk", gestalt.

Discours och Fantasme

En annan särskilt viktig svårighet när det gäller Lacans terminologi medför termen *discours*. I synnerhet i akademisk litteratur och akademiska föreläsningssalar flödar och överflödar det av "diskurser", och jag måste erkänna att jag mycket ofta, och även i den här diskuterade översättningen, ställer mig frågande till detta artificiellt utbredda bruk, som framför allt kännetecknas av att termen sällan relativeras tillräckligt i förhållande till det i sammanhanget rådande språkbruket för att få en koncis mening. I princip samma sak gäller översättningen av *fantasme* med "fantasm", där det inte principiellt finns någon anledning att välja bort "fantasi" (detta ord används också på några ställen, men inkonsekvent, i den översatta texten), såtillvida nämligen som Lacan med denna term anger Freuds libidinösa fantasi i dess betecknande form och därför inte rimligen kan använda ordet *fantaisie*. Några andra hemligheter gömmer detta ordval på franska inte. Alternativet vore "fantasma", en bibetydelse hos franskans *fantasme* som Lacan på några få ställen i sitt verk faktiskt stödjer sig på, särskilt när han diskuterar objektet lilla *a*, i det han jämför det med den reella förnimmelse en person kan ha av en amputerad lem.

Men i bägge fallen, "diskurs" och "fantasm", handlar det om ett odialektiskt övertagande av termerna, vilka i isolation tillvunnit sig popularitet i akademiska kretsar där de åtnjuter en imaginär prestige av trollformeltyp, som om det tillförne inte fanns något ord på svenska för att återge de begrepp som dessa ord trots allt i skiftande bemärkelser syftar på. För att visa vad de härskande översättningssederna skulle kunna medföra i framtiden (vi har faktiskt redan sett det) ska jag ta ett exempel som inte förekommer i den nu aktuella översättningen, men som likväl är synnerligen relevant för den, nämligen Lacans kända

men inte alltid välkända aforism att “det omedvetna är den Andres tal”, som enligt det akademiska sättet att översätta blir “det omedvetna är den Andres diskurs”, som om det handlade om en för vårt språk radikal nyhet eller en mystifikation. Den som har någon känsla för aforismens bruk (och Lacan är en aforistiker som inte står Nietzsche långt efter) vet att dess effekt vid läsningen är starkt beroende av bandet till läsarens omedvetna, som inte kan undvara det vardagliga och otvungna talet. I vilket aforismen så att säga inför ett plötsligt och meningsförskjutande snitt. Däri ligger i mångt om mycket dess budskap, dess ärende. Detta snitt ligger i det valda exemplet i “det enda draget” att “den andre” skrivs med stor bokstav. Och denna poäng går förlorad om man översätter *discours* med “diskurs”. Ty om “den andre” skrevs med liten bokstav skulle aforismen inte längre definiera det omedvetna, och den betecknade företeelsen skulle placeras utanför den talande, så att han inte skulle känna igen sin delaktighet i den. Och vad skulle då återstå? Vem skulle ens bry sig om “den andres diskurs”? Det blir just bara en akademisk angelägenhet.

Det går alltså inte att för *discours* genomföra översättningen “diskurs”, men dessvärre inte heller utan vidare “tal”. Att finna en grundprincip för översättningen försvåras här dessutom av att termen även på franska ingår i en rad av termer vilka till sin betydelse delvis överlappar varandra. Det är, förutom *discours*, *mot*, *parole*, *langage*, *langue*, *exposé*, *représentation*, med flera andra, vilka alla hänför sig antingen till “språkhandlingen” eller till “språkstrukturen” (“språkverktyget”). För att lösa problemet måste man likväl bestämma sig för en huvudlinje i översättandet, och mitt förslag är att, såvitt möjligt, översätta *discours* med “tal”¹⁰, för att sedan införa “undantagen”, som till exempel “framställning”, “föredrag”, “utläggning”, “anförande”, “samtal”, och så vidare, någon gång även “diskurs”, beroende på kontexten. Men med denna huvudlinje vald uppstår ett annat problem, nämligen med *parole*, som också betyder “tal” (men till skillnad från *discours* också “ord”, särskilt i bemärkelsen “Ordet”, i anslutning till predikobruket, i högtidligare stil *le Verbe*). Om man lägger dessa termer på franska resp. svenska i två parallella rader över

---

¹⁰ Detta gäller i synnerhet Lacans diskussion (s. 321-22) av Hegels *Andens fenomenologi*, där *conflits de discours* resp. *discours de la famille et celui de l'état* såvitt jag förstår bör översättas med “talstrider” (det uttryck Lacan av allt att döma syftar på hos Hegel är *kämpfende Redneri*, “kämpande retorik”) resp. “familjens tal och statens”.

varandra, så kommer de enskilda termernas betydelseomfång inte att överensstämma, utan övergår i varandra¹¹. Viktigt är att lägga märke till att bruket av termerna i den teoretiska framställningen strängt följer den fonologiska oppositionens princip för att ge dem deras vederbörliga mening. Ordvalet dikteras alltså till stor del av vilken annan term den använda för tillfället står i motsats till. Häri måste principen för (den sekundära) begränsningen av den genomförda terminologin ligga. I de föreliggande Lacantexterna översätts också *discours* på sina ställen med “tal” (till exempel s. 68), men återigen på ett inkonsekvent och nyckfullt sätt, utan att ge någon begreppsmässig klarhet. Så till exempel är det lämpligt att översätta *discours* med “tal” när det ställs i motsats till *parole*, som i detsamma översätts med “ord”. Medan man översätter *parole* med “tal” när det i enlighet med Saussures av Lacan i princip övertagna distinktion mellan *parole* och *langage* (eller *langue*) ställs i motsats till *langage*, “språk”. Och när *langage* ställs i motsats till *langue* måste man på svenska någon gång precisera att det handlar om språkssystemet, språkformationen eller språkstrukturen. (En ganska ofta använd särskild form hos Lacan är uttrycket *de langage*, som med fördel kan översättas med “språklig”, till exempel *structure de langage*, “språklig struktur”, vilket ibland sker i den recenserade översättningen.) Någon enstaka gång (återigen beroende på kontexten) kan det till och med vara motiverat att översätta *langage* med “tal”.

Adjektivet *discursif* däremot bör behållas i utgångsspråkets form och översättas med “diskursiv” (vilket översättarna gör), men just såtillvida som begreppet får sin mening genom motsatsställningen till *perceptif*, *intuitif* och liknande och betecknar den sammanlänkade framställningen i tal eller skrift i motsats till förnimmelsen, varseblivningen, känslan, och så vidare.

Plaisir och Jouissance

Termerna *plaisir* och *jouissance* medför liknande överväganden som gäller *parole* och *discours*: man måste bestämma sig för en grundprincip, och denna bör i sin tur styras av ett begreppsmässigt hänsynstagande. Denna princip är

---

¹¹ Ett sådant schema uppvisar till exempel Bertil Malmberg i sina böcker (se *Språket och människan*, Aldus, Stockholm, 1964, s. 66). Det kommer ursprungligen från Louis Hjelmslevs epokgörande skrift *Om sprogteoriens grundlæggelse* (København, 1943).

inte svår att finna: Lacans *plaisir* översätter i regel Freuds *Lust* ("lust"), medan *jouissance* helt enkelt betyder njutning (Hegels *Genuß*, om man så vill). Dessa översättningar är inte på något sätt problematiska och kan göras i det närmaste genomgående, även om det naturligtvis finns ställen i Lacans texter där språkbruket dikterar ett annat ordval och *plaisir* undantagsvis måste översättas med "lustkänsla", "nöje", "behag" eller "njutning", och *jouir de* med "åtnjuta" (i juridisk bemärkelse). Man kan visserligen acceptera "njutningsmänniska" som översättning av *homme du plaisir*, men "lustmänniska" (i analogi med "lustmördare") är i sammanhanget mer träffande. Och rubriken till kapitel 15, *La Jouissance de la Transgression*, "Överträdelsens njutning", nedsätts helt i onödan i stilistiskt avseende till "Njutandet i att överträda".

När översättarna utan goda skäl bestämmer sig för att genomgående återge *jouissance* med "njutande", är det anmärkningsvärt hur man förväxlar grammatik och begrepp och mystifierar texten: man tycks fästa sig vid (men det är inte heller klart) att det franska substantivet har presens participform, i stället för att (som man här borde göra) först akta på dess semantiska betydelse och idémässiga referens. Termen njutning, eller njutningsdimensionen, är mycket viktig hos Lacan, eftersom den införs för att utpeka en lucka i Freuds lustprincip ("Freuds lustprincip är en tröghetsprincip", s. 39) och förse den med en tredje term, så att lust inte bara ställs i motsats till olust, utan också till njutning. Här ersätter översättarna på ett flertal ställen denna väsentliga distinktion mellan "lust" och "njutning" med den meningslösa (tautologiska) mellan "njutande" och "njutning". Den begreppsmässiga förlägenheten på denna punkt visar sig till exempel på s. 333, där Lacan diskuterar Aristoteles, och där lustens lag (Freuds lustprincip, i grunden "primärprocessen") i den svenska versionen har blivit "njutningens lag". Och detta trots att man tidigare i boken, där Lacans diskussion av Aristoteles' etik mer explicit knyts till Freuds lustprincip, hade översatt följande viktiga stycke utan anmärkningar: "Andra före Freud hade talat om lusten som en vägledande funktion för etiken. Aristoteles gör inte bara sak av det, utan placerar lusten i centrum för sin etik." (s. 39.)

Valet att genomgående översätta *jouissance* med "njutande" leder alltså till att på begreppets nivå förväxla "lust" med "njutning". På flera ställen i översättningen skymtar samma begreppsförvirring. Sidorna 257-58 (ett särskilt viktigt avsnitt) är katastrofala. Låt mig bara citera en av meningarna: "Men

lägg märke till att det räcker med en begreppslig förskjutning, att vi rubricerar natten med damen som njutande och inte njutning för att exemplet ska förstöras, eftersom njutandet just innebär ett godtagande av döden, utan minsta stöd av sublimering.” Man kan verkligen säga att denna översättning “förstör exemplet”, både Kants exempel och Lacans kritik av det. Jämför med en noggrannare översättning till svenska: “Men lägg märke till detta – det räcker att vi genom en begreppsmässig ansträngning låter natten med damen övergå från lustens rubrik till njutningens, såtillvida som njutningen – därtill behövs ingen sublimering – innebär just acceptandet av döden, för att exemplet ska tillintetgöras.” (orig., p. 222.)

Ty njutningen har, liksom nöden, ingen lag. Låt mig citera Lacan från “La subversion du sujet et la dialectique du désir” (*Écrits*, Paris, 1966, s. 821):

“Men det är inte Lagen i sig själv som spärrar subjektets tillträde till njutningen, den gör bara ett spärrat subjekt av en nästan naturlig gräns. Ty det är lusten som sätter gränser för njutningen, lusten som förbindelselänk med det osammanhängande livet, tills ett annat förbud, och som inte kan bestridas, uppstår ur denna reglering, upptäckt av Freud som primärprocess och lustens gällande lag.”

Ytterligare några ord om termerna smärta och olust. Omkring 1960 hade Lacan ännu inte helt konsekvent genomfört beteckningen *déplaisir* på franska för Freuds (eller Kants) olust. Detta bruk tycks än idag inte helt ha slagit igenom på franska (utom hos lacanianska psykoanalytiker), till skillnad från Lacans översättning av “drift” med *pulsion*, som haft större lycka och gör att vi utan närmare förklaringar kan skriva “dödsdrift”, även om det i den franska texten står *instinct de mort*. Vid tiden för etikseminariet fanns det alltså ännu en viss tvekan i Lacans val av terminologi när det gäller olust och smärta, en tvekan som delvis betingas av att det på franska inte finns någon given term för olust och som visar sig exempelvis när hänvisningen gäller markisen de Sade, för vilken olusten var okänd. Därför är det inte alltid lätt att avgöra om Lacans franska term *peine*, som förekommer då och då i texten, i ett givet fall bör översättas med smärta eller olust. Detta hindrar inte att den begreppsmässiga åtskillnaden hos Lacan redan i etikseminariet är tydlig nog, såtillvida som smärtan betyder en gräns för lustprincipen. Redan Nietzsche hade i en anteckning ur kvarlåtenskapen visat att smärtan inte har någon egentlig relevans för

begreppsparet lust/olust¹². Det är intressant att Lacan utifrån fysiologiska forskningsrön kom till alldeles samma slutsats, tydligast i en formulering från “Kant med Sade” (s. 450; översättningen ändrad):

“Den fysiologiska erfarenheten bevisar att smärtan har ett i alla avseenden längre kretslopp än lusten, eftersom en retning framkallar smärta på den punkt där lusten tar slut. Hur utdragen smärtan än antas vara har den dock liksom lusten sin gräns: det är subjektets försvinnande (svimning).”

L'Autre

Kommentaren till begreppet (eller noteringen) den stora Andre i Lacans skrivning av den psykoanalytiska erfarenheten är en sak som skulle kräva betydligt större utrymme än som medges av denna korta recension (jfr ovan, anmärkningen till “den Andres tal”). På det hela taget har jag dock inte några större invändningar mot översättningen av denna term i den svenska texten. Till exempel växlar man nöjaktigt mellan “den Andre”, “den Andra” och “det Andra” där sammanhanget och det svenska språket så kräver (franskan saknar som bekant vårt neutrum och vårt reale). Möjligen kan man ställa sig undrande inför en konstruktion som “den Andre-ting” för *Autre-chose* (“något-Annat”), där översättarna tycks ha svårt att hålla den stora Andre inom den svenska formlärens ramar. Man kan förmoda att det är ytlig bekantskap med en viss Heideggerläsning på svenska som har dragit i väg med översättarna och fått

---

¹² Nietzsche skriver: “Smärtan är något annat än lusten, jag vill säga, den är inte dess motsats. – Om ‘lustens’ väsen träffande har betecknats som en pluskänsla av makt (och därmed som en differens-känsla, som jämförelsen förutsätter), så är därmed ‘olustens’ väsen ännu inte definierad. De falska motsatserna, som folket och följaktligen språket tror på, har alltid varit farliga fotbojor för sanningen på dess väg. Det finns rentav fall, där ett slags lust betingas av en viss rytmisk följd av små olustretningar: därmed uppnås en mycket snabb stegring av makt-känslan, av lustkänslan. Detta är fallet till exempel vid kittlingen, också vid den könsliga kittlingen i koitusakten: vi ser på så sätt olusten verksam som ingrediens i lusten. Det tycks som om en liten hämning, som övervinnes och genast på nytt följs av en liten hämning, som åter övervinnes – som om detta spel av motstånd och seger allra starkast sporrar denna helhets-känsla av överskjutande, överflödigt makt, som utgör lustens väsen. – Omvändningen, en ökning av smärtförmåelsen genom små inskjutna lustretningar, saknas: lust och smärta är just ingenting omvänt.” (Friedrich Nietzsche, *Werke in Drei Bänden*, III:713-14, Hanser, München, 1956.)

Därefter övergår Nietzsche till att avhandla smärtan som en “intellektuell” process. Men det är en annan historia.

dem att bilda ännu ett symptom med mystifierande tendens. Lacans läsning av Heidegger är någonting annat, som återigen skulle kräva särskild utredning.

***

Kort sagt finner jag i översättningen av Lacans etikseminarium och av "Kant med Sade" systematiska symptomatiska svårigheter särskilt på den begreppsmässiga nivån, vilket med de givna exemplen oundvikligen innebär en skarp kritik av den fackmässiga kompetensen bakom den hittillsvarande Lacanutgivningen på svenska. Jag är säker på att den underkunnige läsaren genom att gå till texten inte kommer att ha svårt att hitta ytterligare exempel på terminologiska oklarheter, men att citera dem alla skulle ha gjort denna notis oöverskådligt lång och än onjutarare att läsa. Hur översätter man till exempel det viktiga begreppsparet *reconnaissance/méconnaissance* till svenska? Vad händer med begreppen *dimension* och *champ*? Det är uppenbart att översättarna (eller fackgranskaren) överhuvudtaget inte är medvetna om att ett teoretiskt och praktiskt särskiljande begreppsmässigt bruk föreligger. Det är därför jag har försökt att uppställa några rubriker och föreslå några principer, som en förhoppningsvis fortsatt Lacanutgivning på svenska borde kunna begagna sig av. Den kan alltid räkna på mina tjänster¹³.

Juni 2000.

mats.svensson.freudianska@telia.com

---

¹³ Om någon till äventyrs skulle undra vem den *Irish* var som omnämns på sidan 344 i boken, så kan jag upplysa om att det är en skapelse av en icke tyskkunnig stenograf vid Lacans seminarium. Det handlar om hegeleleven *Hinrichs*, som år 1827 publicerade den bok om den grekiska tragedin som blev utgångspunkten för Goethes diskussion med Eckermann om Antigones bevekelsegrunder.